

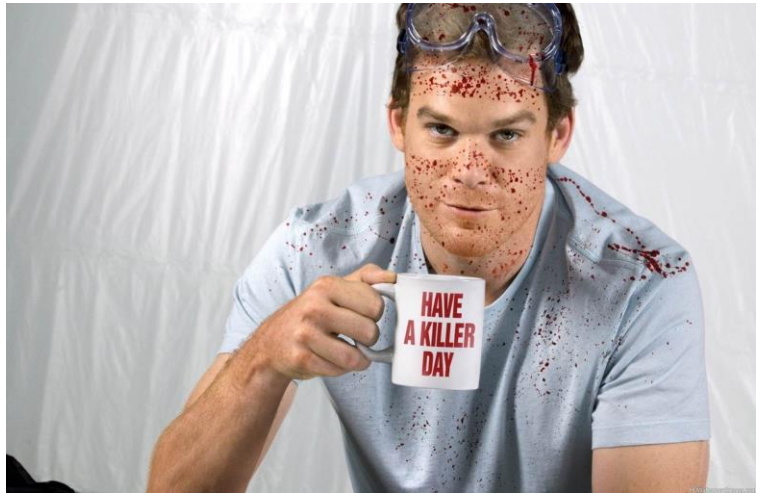
Vraždy podle Dextera: Proč lidé napodobují mediální násilí

Petr Gal

Psychologický ústav FFMU, Brno

info@psychologon.cz

Masové vraždy inspirované skutečným pachatelem, knižní či seriálovou postavou jsou problémem, který se spojuje s rozvojem moderních médií. Loren Colemanová pojmenovala tento fenomén (vliv přehnaného informování o násilných

útocích na jejich opakování jinými pachateli) jako copycat efekt. Touha být jako druzí a mechanismy sociálního učení přináší rizika, s nimiž musíme pracovat, ať už jde o školní střelce, terorismus či seriál Dexter. Jak copycat efekt funguje a jaké známe případy?

Mass murders inspired by real offender, by book or by TV series is a problem associated with the development of modern media. Loren Coleman named this phenomenon (undue influence reporting on violent attacks to their recurrence other offenders) as a Copycat effect. The desire to be like others and mechanisms of social learning brings risks with which we work, whether it is about school shooters, terrorism or Dexter series. How does the copycat effect work and about what cases do we know?

Key words: *copycat effect, social learning, media, school attacks, spree killers, terrorism*

Klíčová slova: *copycat efekt, sociální učení, média, školní útoky, šílení střelci, terorismus*

Devětadvacetiletý Kanadčan Mark Twitchell byl nejenom režisérem krátkých hororů, ale především vášnivým milovníkem seriálu Dexter, o policejním specialistovi na krevní stopy a zároveň nikdy nepolapeném vrahovi vrahů. V roce 2008 chtěl Mark prožít to, co jeho televizní hrdina. Postupně se seznámil s dvěma muži, přepadl je a v masce Dextera Morgana odvezl do provizorního studia. První oběť utekla. Druhého muže brutálně zabil, vše natočil a na facebook umístil film o tom, jak coby Dexter pracuje na vraždě. Dnes tento doživotně odsouzený vězeň

pravidelně sleduje reprízy svého oblíbeného seriálu v cele (Ramsland, 2014).

Nebyl však jediným, kdo napodobil příběhy Dextera. Andrej Drbohlav (2015) v knize Psychologie masových vrahů zmiňuje pět zločinců, kteří se činy této seriálové postavy v letech premiérového vysílání pořadu (2006 - 2013) přímo inspirovali. Katherine Ramslandová (2014) doplňuje na webu [Psychology Today](https://www.psychologytoday.com) další „případy bizarní nápodoby“.

Proč chceme být jako druzí?

Lidé mají rádi příběhy a potřebují vzory, fiktivní i reálné. Pokud se s nimi dostatečně ztotožní, zbývá jen krůček k jejich imitaci. Tento rys chování jsme spolu s dalšími savci získali během evoluce, aby pomohl našemu druhu přežít. V afrických savanách bylo totiž velmi výhodné napodobovat chování silnějších, starších a v boji o život zkušenějších jedinců. Díky tomu jsme se snadno naučili schovávat před šelmami, konzumovat jedlé plody, provádět základní hygienu a mnoho dalšího.

Sociálním učením si však osvojujeme pozitivní i negativní chování. V 60. letech na to ve slavném experimentu s [panenkou Bobo](#) poukázal Albert Bandura. Dvě skupiny dětí sledovaly video s hercem a panenkou Bobo. První skupina viděla agresivní chování, kdy muž na Bobo křičel a bil ji. Druhá část pozorovala záběry, v nichž se k ní choval mile. Bandura poté poslal všechny děti hrát si ven a dal jim k dispozici přesně takovou panenku, jaká byla před chvílí v televizi. Ty, které viděly agresivní chování k Bobo, měly tendenci se k ní chovat stejně (Bandura et al., 1961). Později Bandura jako čelní behaviorista formuloval teorii, že kriminální chování je důsledkem pozorování jiného nevhodného vzoru, jehož činy ovšem nebyly dostatečně potrestány (Bandura & Walters, 1963).

Televize škodí zdraví, nebo taky ne

Četné pozdější výzkumy zproblematizovaly domněnky o jasném vlivu mediálního násilí na agresivní chování. Výsledky zveřejněných experimentů zkoumajících kauzalitu těchto dvou proměnných jsou totiž často protichůdné (Giles, 2012). Susan Hearoldová (1986) zjistila, že pokud autoři výzkumu skutečně předpokládali souvislost zmíněných dvou skutečností, přinesly dané studie průměrnou korelaci 0,41. Pokud měl však výzkumník opačnou hypotézu, blížila se korelace nule.

Seymour Feshbach (Feshbach & Singer, 1971) naopakrazil myšlenku, že násilí v televizi přináší pozitivní dopady. Tvrdil, že takové pořady mají katarzní účinky a pomáhají nám agresi ventilovat, což mnoho vědců později zpochybnilo. Například Bushman a Huesmann (2001) experimentálně dokázali, že bezprostředně po zhlédnutí násilí v televizi roste agrese diváka. Dlouhodobými výzkumy pak doložili, že děti vyrůstající při sledování televizního násilí bývají později výrazně agresivnější v adolescenci a mladé dospělosti. Důvod této změny spatřují ve ztotožnění se s televizním pořadem a nápodobě. Bushman a Huesmann zároveň doplňují, že vliv médií lze zmenšit, pokud děti sledují pořad s rodiči. Ti jim totiž pomáhají poznat, co je realistický obraz světa a co mediální fikce a mohou s nimi rozebírat, zda bylo jednání postav vhodné.

Poznatky několikaletého bádání Bushman v roce 2002 shrnul a zveřejnil koncept Obecného modelu agrese (General Aggression model - GAM), kde mimo jiné uvádí, že dlouhodobé působení všech podob mediálního násilí (počítačové hry, filmy, hudba a další) na teenagery znečitlivuje jejich vnímání násilí, jež způsobí zvýšení tolerance k agresivním projevům v běžném životě. Tento poznatek ověřili ve skupině počítačových hráčů (Anderson, Bushman, & DeWall, 2011).

Zlo v obývacím pokoji

Výraz copycat effect (lze přeložit například jako „napodobující chování“) zavedla Loren Colemanová pro nakažlivé chování, které vzniká v důsledku působení médií. Chápe jej jako dopad masového informování o násilí a tragédiích spjatý především s moderními médii jako televize a internet, ale také seriály a dalšími produkty popkultury, které člověk přijímá ze svého gauče (Coleman, 2004).

Copycat efekt ovšem neudělá z běžného konzumenta informací pachatele pouhým přenosem agrese z médií. Napodobitelé násilných činů často trpí duševní poruchou či poruchou chování, pochází z problematičtějšího rodinného prostředí, mohou být závislí na drogách, nacházíme u nich extrémní fascinaci zbraněmi a další patologie. Většina osob, která v letech 1974 až 2000 útočila v amerických školách (a jsou snad nejvýraznějším příkladem copycat efektu), vykazovala tyto příznaky i několik let před činem. Spontánních útočníků mezi nimi nalezneme minimum. Důležitá je proto prevence a dostupná péče o rizikové osoby. Zprávy o jednotlivých školních masakrech dominující zpravodajství po mnoho týdnů pak už jen spustily dominový efekt (Drbohlav, 2015).

Po zveřejnění činu v médiích totiž vzrůstá riziko jeho opakování, jak potvrdily analýzy sociologa Davida Phillipse. Čím více prostoru věnovalo britské a americké zpravodajství mezi lety 1947 až 1968 příběhům sebevrahů, tím více měly napodobitelů, především v oblasti, kde vycházely (Phillips, 1974). Němečtí kriminalisté prokázali, že k 57,1 % tamních školních útoků došlo jen den poté, co média věnovala zvýšenou pozornost nějakému vysoce násilnému zločinu (Hoffmann, Roshdi, & Robertz, 2009). Ne každý čin je však pro napodobitele přitažlivý. Podle argentinského psychiatra Jorga Folina hraje důležitou roli fakt, zda se kolem pachatele vytvoří komunita obdivovatelů, kteří se se zločinem ztotožní třeba na internetu. Rázné negativní postoje společnosti mohou zabránit dalšímu pokračování (Drbohlav, 2015).

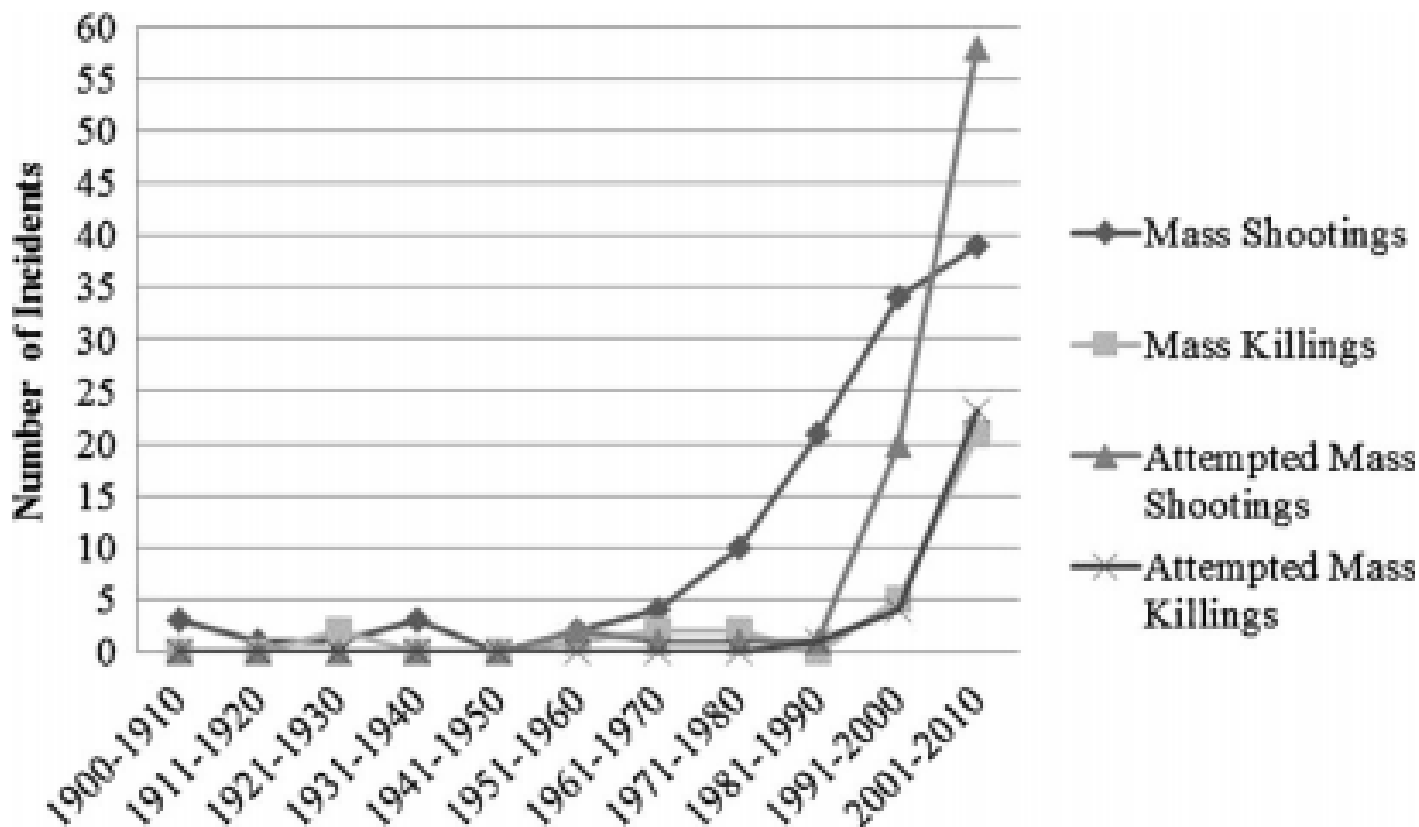
Zemřu jako můj hrdina

Patrně první globální sugesce vyvolaná mediálním dílem, známá jako Wertherův fenomén, připravila na konci osmnáctého století o život mnoho mladých evropských mužů. V roce 1774 vydal Goethe knihu Utrpení mladého Werthera, melancholický příběh mladíka, který kvůli nešťastné lásce spáchá sebevraždu. Autor jej však dovedl natolik přiblížit tehdejší atmosféře romantismu, že v následujících letech mladíci od Anglie až po Rusko volili smrt zastřelením v jedenáct večer s rukou v otevřené knize oblečení ve žluté vestě a modrém kabátě, stejně jako literární hrdina. Italové, Dánové a Němci proto knihu zakázali (Phillips, 1974).

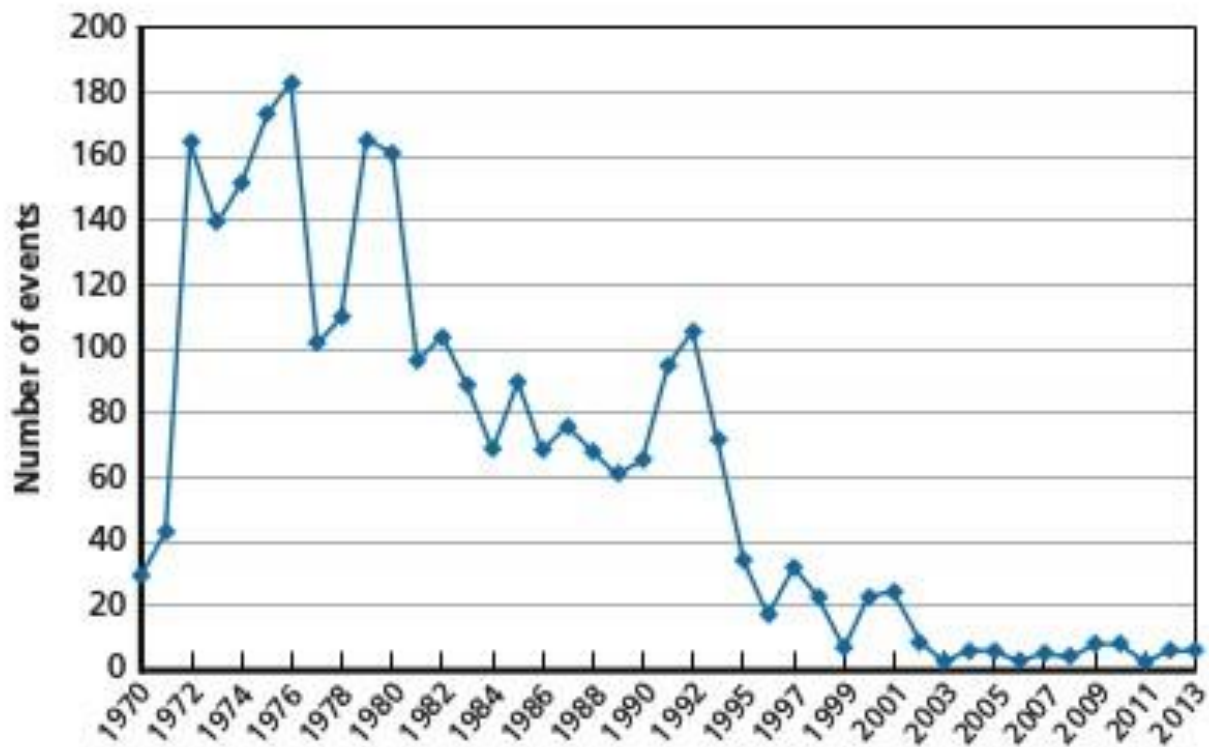
Největší vlnu nápodoby v Československu vyvolala smrt Jana Palacha. Protestní sebeupálení studenta 16. ledna 1969 se nepodařilo režimu ututlat. Během několika dní, kdy Palach v nemocnici umíral, obklopovali budovu novináři. Student také rozeslal do redakcí dopisy vysvětlující, že jeho čin je reakcí na stav společnosti po srpnové invazi. Za čtyři dny jej v Plzni následoval Josef Hlavatý, dva dny poté se na brněnském Náměstí Svobody upálil Miroslav Malinka a na konci února také Jan Zajíc v Šumperku. Posledním napodobitelem se 4. dubna stal v Jihlavě Evžen Plocek. O protestní sebevraždu inspirovanou Palachem se na konci šedesátých let v Československu pokusilo nejméně 26 lidí.

Dvě případové studie: Školní útoky a terorismus

Na rozdíl od školních útoků, kterých v Evropě a spojených státech přibývá (graf 1.1) (Agnich, 2015), úspěšných teroristických útoků v západním světě podle americké výzkumné instituce RAND Corporation (Jenkins, Willis, & Han, 2016) je méně než dříve (graf 1.2).

Graf. 1.1 Zaznamenané školní útoky 1900 – 2010. (Agnich, 2015)

Graf. 1.2 Úspěšné teroristické útoky (s více než 1 obětí). (Jenkins, Willis, & Han, 2016)

Co to znamená? Možná jen to, že západní společnost umí lépe bránit útokům potenciálních teroristů než osamoceným střelcům. Zatímco školní vrazi (často označovaní jako “šílení střelci”) či napodobitelé seriálů se zpravidla narodili či vyrostli v zemi, kde útočili, teroristické útoky provádí častěji cizinci. “Šílení střelci” ve školách také jednají většinou osamoceně a bezprostředně, jsou hůře identifikovatelní, zatímco teroristické útoky mívají povahu organizovaných operací plánovaných dopředu. Autoři výzkumu z RAND Corporation však nevyklučují riziko copycat efektu ani v případě teroristickým akcí. Dle nich ale jde o ojedinělé činy, které pachatelé napodobují po delším časovém horizontu 30 a více dní.

Závěr

Vraťme se na začátek. Proč vůbec dochází k masovým útokům inspirovaným násilím v médiích? Odborníci nalézají dvojici hlavních důvodů. Pachatelé se ztotožní se vzorem a přijmou jeho činy jako návod, nebo využijí společenského zájmu a vraždí pro své zviditelnění, či obojí spojí. Přestože nelze dávat vinu za tyto případy pouze médiím, jsou to často právě ona, která touhou po senzačních informacích spoluvytváří kult pachatelů místo toho, aby upozornila, že mnohdy jde o patologicky narušené jedince. Důležitou roli ale hrají i rodinné faktory, životní zkušenosti (u “šílených střelců” na školách například šikana), psychický stav napodobitelů a poptávka společnosti po informacích o útocích.

Sama přítomnost viditelného násilí není jednoznačně negativní. Pomáhá nám totiž učit se rozlišovat dobro a zlo. Copycat efekt vznikl z evolučně důležité schopnosti osvojit si jednání druhých. Kvůli technicky vyspělé kultuře a vysoké poptávce po senzaci však může mít fatální dopad, kterému se lze bránit především prevencí. Sdělovací prostředky zároveň ovlivňují naše vnímání míry rizika. Zkuste si tipnout, kolik procent ze spáchaných vražd tvoří ty masové. Překvapivě ani ne 1 % (Drbohlav, 2015). Jejich mediální pokrytí ale míře výskytu neodpovídá a zásadně zvyšuje riziko nápodoby.

Zdroje:

Agnich, L. E. (2015). A Comparative Analysis of Attempted and Completed School-Based Mass Murder Attacks [Online]. *American Journal Of Criminal Justice*, 40(1), 1-22.

<http://doi.org/10.1007/s12103-014-9239-5>

Anderson, C. A., Bushman, & B. J. DeWall, C. N. (2011). The general aggression model: Theoretical extensions to violence. *Psychology Of Violence*, 1(3), 245-258.
<http://doi.org/10.1037/a0023842>

Bandura, A., et al. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575-582.
<http://dx.doi.org/10.1037/h0045925>

Bandura, A., & Walters, R. H. (1963). Social learning and personality development. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Bushman, J. B., & Huesmann, L. R. (2001). Effects of Televised Violence on Aggression. In Singer, D., & Singer, J. (eds.). *Handbook of Children and the Media*. Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 223-254.

Coleman, L. (2004). The copycat effect: how the media and popular culture trigger the mayhem in tomorrow's headlines. New York: Paraview Pocket Books.

Drbohlav, A. (2015). *Psychologie masových vrahu: příběhy temné duše a nemocné společnosti*. Praha: Grada.

Feshbach, S., & Singer, R. D. (1971). *Television and aggression: [an experimental field study ([1st ed.])*. San Francisco: Jossey-Bass.

Giles, D. (2012). *Psychologie médií*. Praha : Grada Publishing.

Hearold, S. (1986). A Synthesis of 1043 Effects of Television on Social Behavior [Online]. In *Public Communication and Behavior* (p. 65). Elsevier. <http://doi.org/10.1016/B978-0-12-531956-0.50005-6>

Hoffmann, J., Roshdi, K., & Robertz, F. J. (2009). Zielgerichtete schwere Gewalt und Amok an Schulen: Eine empirische Studie zur Prävention schwerer Gewalttaten. *Kriminalistik*, 63(4), 196-204.

Jenkins, B. M., Willis, H. H., Han, B. (2016). [Online]. Do Significant Terrorist Attacks Increase the Risk of Further Attacks? Initial Observations from a Statistical Analysis of Terrorist Attacks in the United States and Europe from 1970 to 2013. RAND Corporation. Retrieved May 16, 2016, from <http://www.rand.org/pubs/perspectives/PE173.html> doi: 10.7249/PE173

McLeod, S. A. (2014). [Online]. Bobo Doll Experiment. Retrieved May 20, 2016, from www.simplypsychology.org/bobo-doll.html.

Phillips, David P. (1974). The influence of suggestion on suicide: Substantive and theoretical implications of the Werther effect. *American Sociological Review*, 39(3), 340-354.
<http://dx.doi.org/10.2307/2094294>

Ramsland, K.. (2014). [Online]. The "Dexter" Murders. The popular TV series has inspired some very bizarre copycat acts. *Psychology Today*. Retrieved May 16, 2016, from <https://www.psychologytoday.com/blog/shadow-boxing/201401/the-dexter-murders>.

Grafy:

Agnich, L. E. (2015). A Comparative Analysis of Attempted and Completed School-Based Mass Murder Attacks [Online]. *American Journal Of Criminal Justice*, 40(1), 1-22.
<http://doi.org/10.1007/s12103-014-9239-5>

Jenkins, B. M., Willis, H. H., Han, B. (2016). [Online]. Do Significant Terrorist Attacks Increase the Risk of Further Attacks? Initial Observations from a Statistical Analysis of Terrorist Attacks in the United States and Europe from 1970 to 2013. RAND Corporation. Retrieved from <http://www.rand.org/pubs/perspectives/PE173.html> doi: 10.7249/PE173

Zdroj obrázku:

<http://www.playbuzz.com/kaylel10/which-female-dexter-character-are-you-most-like>